

EROARE ȘI GREȘEALĂ ÎN MEDICINĂ

Error and mistake in Medicine

Dr. Mihai Neagu Basarab

Ideea de a aborda acest subiect mi-a dat-o profesorul de matematică Ionel Șișu, care, în numărul din decembrie 2017 al revistei *Arcade*, publică articolul „Eroare și greșeală“, referindu-se mai ales la sensul acestor cuvinte în domeniul matematicii. Dar să-i dăm chiar autorului cuvântul: „La măsurarea unei lungimi se pot face greșeli; de exemplu, dacă măsurăm lungimea unei camere cu o riglă de 1 m, mutând-o în mod treptat, se poate să pierdem șirul de numărătoare și, în loc de 8 m, să găsim 7 m sau 9 m; aceasta nu e o eroare, ci o greșeală; făcând din nou măsurătoarea, în mod atent, o putem repara. Eroarea apare la o măsurătoare făcută corect și provine din faptul că instrumentul cu care măsurăm nu este destul de perfecționat“. De pildă, metrul cu care măsurăm are în realitate 99,72 cm. Autorul subliniază că la măsurători 7,30 dm nu este același lucru cu 7,3 dm. Adică 7,3 dm poate însemna 7,30, dar și 7,31 sau 7,32 ș.a.m.d. Se observă din acest exemplu că, pe măsură ce măsurătoarea este mai precisă, are deci mai multe cifre după virgulă, crește șansa de a naufragia în eroare prin imperfecțiunea instrumentelor de măsură. Profesorul Șișu arată și că expresia % (procente) este frecvent o sursă de greșeli și ilustrează cu dobânda plătită de bănci, precum și cu concentrația unei soluții saline. Adică, dobânda este exterioară sumei depuse la bancă, pe când în soluția salină, sarea este inclusă în suta de grame de soluție. Autorul e de părere că școala contemporană deficitară amplifică predispoziția la a greși, astăzi nemaieexistând acel respect pentru adevăr și corectitudine, care exprima sănătatea morală a românului mediu de altădată.

Fiind aproape un sfert de secol medicul de familie al lui Petre Țuțea, l-am întrebat, cu vreo patruzeci de ani în urmă, ce deosebire este între eroare și greșeală. Filosoful mi-a ținut o lungă disertație filosofică, din care redau aici esențialul. Eroarea există în sfera cunoașterii, iar greșeala – în domeniul moralei.

Dicționarul Explicativ al Limbii Române definește eroarea drept „lipsă de concordanță între per-

cepțiile noastre și realitatea obiectivă, confirmată de practică; cunoștință greșită, falsă despre realitatea obiectivă; idee, părere, opinie greșită...“. Și, mai departe, DEX-ul greșește confundând eroarea cu greșeala, dându-le sinonime. La „greșeală“, eroarea se repetă în DEX: „faptă, acțiune etc. care constituie o abatere (conștientă sau involuntară) de la adevăr, de la ceea ce este real, drept, normal, bun (și care poate atrage după sine un rău, o neplăcere; eroare; (concr.) ceea ce rezultă în urma unei astfel de fapte, acțiuni etc.“. Este posibil ca ediții mai noi ale DEX-ului să fi corectat eroarea sau să persiste în greșeală, pentru că ediția ce-mi stă la îndemână din DEX este ediția comunistă din 1984, în care majoritatea erorilor se datorează unor greșeli ideologice. Ediția din 1998, în care am încercat să mă uit, este realizată cu economie de cerneală tipografică și, prin urmare, nu poate fi cercetată decât de vulturi.

Ceea ce pentru Țuțea era limpede precum cristallul apare destul de mălos în DEX, ideologizat, în sensul aberant că morala comunistă ar fi instrument de cunoaștere a dușmanului de clasă. Cine contestă adevărul acestei afirmații comite simultan o greșeală și o eroare care, în orice regim totalitar, costă scump. De fapt, la subtilitățile globalizării, ne dăm seama că e vorba de un regim totalitar, mai ales după cât costă gândirea nealinată. Teoretic, libertatea de exprimare continuă oportunistul cu care era prevăzută în constituțiile comuniste, vrând să simuleze democrația reală la care până și capitalismul actual a renunțat de ani buni. Nu numai în vederea protejării minorităților, ci mai ales pentru a distruge un eventual prestigiu și o certă forță a majorităților care a ajuns să-i stânjenească pe toți politicienii lumii în activitățile lor de tot felul.

Matematica profesorului de liceu face mai mult decât marxismul catedrelor de filozofie, văzută ca știință socială care, în loc să rotunjească roadele cunoașterii, adâncește confuzia. Cu 40 de ani în urmă, numai lectorul de materialism dialectic și istoric de

la Facultatea de Medicină Generală din București Gh. Andreescu atrăgea șoptit atenția că infuzia de ideologie opacifiază filosofia.

În mod surprinzător, domeniul în care greșeala dublează eroarea, apropiindu-se de viziunea comunistă a autorilor DEX-ului, cu care, de regulă, mă feresc de erorile compromițătoare cât niște greșeli, este chiar domeniul medicinei, în care, de la Hipocrate încoace, doar Ștefan Stâncă pentru noi, românii, a absolutizat importanța exploatării ca generatoare a majorității patologiilor. Trăind în secolul al XIX-lea, Stâncă n-a apucat să vadă cum înlăturarea exploatării capitaliste a provocat nemijlocit înjumătățirea salariilor foștilor exploatați. Părerea mea sinceră este că s-ar fi corectat și-ar fi murit la Aiud. Era, totuși, un intelectual!... N-ar fi supraviețuit recluziunii, ca Petre Pandrea, pentru că era deja tuberculos.

Nu numai în medicină, ci și în arhitectură și în alte domenii, erorile generează greșeli, adică pagube oamenilor nevinovați. Numai acceptând că unii sunt obligați să aibă ghinion, printr-un destin absolut independent de voința omenească (luați pleonasmul drept o traducere explicativ-întăritoare!), putem confunda eroarea cu greșeala, pentru că, în acest caz, cel ce greșește nu mai e responsabil de suferința pe care o provoacă, aceasta fiind cerută de destinul nefericit al ghinionistului. Pentru fiecare demers diagnostic sau terapeutic corect există zeci de posibilități diferite de a te afla în eroare, majoritatea cu greșeli implicate. Medicina a fost strămutată din domeniul artelor, împreună cu celelalte arte, lăsând în locul lor de obârșie spațiu viran, pe tarabă, pacienții devenind clienți, după ce, de multă vreme, prin eforturile medicinei preventive, n-au mai putut fi considerați, cu toții, bolnavi.

Marele Țuțea mi-a spus în repetate rânduri că omul sănătos este o idee platonice. Inexistent în realitate, este modelul, arhetipul spre care medicul se străduiește să-și apropie... – cum ar veni astăzi – clienții.

Deși în domeniul medicinei eroarea este sursă de erori succesive și, desigur, sursă de greșeli, nu toate greșelile provin din erori. Există o sumedenie de defecte de caracter care generează direct greșeli, cum ar fi, de pildă, chiar convingerea că nu poți greși sau ideea că tot ceea ce nu cunoști nu există. E adevărat, aceste convingeri eronate – rod al unor greșeli de educație (iată că există și determinism invers!) sau al lipsei de educație – pot facilita în egală măsură producerea de erori care vor genera alte erori (de consecuție nemijlocită) sau greșeli (pseudoprimordiale). Am văzut că DEX-ul, elaborat de filologi, șchiopătează la conceptele cu iz filo-

sofic, dar, fără a-l consulta de zeci de ori zilnic atunci când scriem, nu vom reuși decât să navigăm din eroare spre greșeală, în funcție de cât de important trebuie să fie ceea ce avem de comunicat.

În medicină, avem erori de diagnostic și de tratament, mai toate generând greșeli, pentru că, ori de câte ori o eroare provoacă suferință, suferința respectivă este, implicit, expresie a greșelii. Doar în medicina legală, la unele necropsii mai puțin semnificative, eroarea nu germinează obligatoriu greșeală.

Utilitarismul capitalist, nevoia de profit prin forțarea eficienței transformă eroarea în victorie aparentă, prin schimbarea intenției. Mai multe medicamente utilizate pentru a ușura renunțarea la fumat au fost inițial experimentate ca antidepresive sau antianxioase. Unele și-au lărgit spectrul, dar în cazul altora s-a renunțat la efectul psihofarmacologic intenționat care s-a vădit a fi îndoielnic sau negliabil, rămânând doar utilizarea antifumat, transformând astfel eroarea în victorie în alt domeniu, introducând o notă admirativă în zicala „Unde dai și unde crapă“, relativizând, deci, făcându-ne adică disponibili pentru o gamă din ce în ce mai largă de adaptări în toate direcțiile.

Se pot scrie cărți de sute și mii de pagini despre erori și greșeli în medicină. Sursa majorității erorilor este cunoașterea netemeinică a bolnavului. S-au relatat zeci de cazuri în care filmul radiologic, fiind așezat spre informarea chirurgului din greșeală invers, l-a făcut pe operatorul care avea de efectuat o operație pentru o litiază renală stângă, de pildă, să incizeze inițial zona lombară dreaptă. Negăsind calculul renal pe dreapta și cercetând mai atent radiografia, a constatat greșeala inițială – alături de eroarea și greșeala consecutivă – și a reintervenit chirurgical corect pe partea stângă. Un chirurg mai nepriceput sau cu probleme psihice permanente sau trecătoare (alcoolizat sau drogat tocmai atunci, s-au mai văzut cazuri!) poate efectua o nefrectomie pentru pionefroză la un rinichi sănătos, chiar dacă, de regulă, diferența de aspect față de un rinichi nefuncțional este evidentă.

Nu discutăm ca erori sau greșeli efectele secundare nedorite sau alergiile imprevizibile la anumite medicamente, aceste riscuri sau accidente fiind acceptate ca posibilități nedorite, inconveniente datorate efectului medicamentului corect ales asupra bolnavului, nu unei participări inadecvate a medicului la actul terapeutic. Dar când Carol Davila și-a otrăvit prima soție încurcând borcanele cu medicamente, a comis o eroare urmată de o greșeală fatală.

Există și situații limită sau, în orice caz, greu de compartimentat la erori sau greșeli. În bolile autoi-

mune, se administrează de regulă cortizon și se ajunge după mai multe luni de tratament la o anumită dependență față de aportul extern de cortizon, pentru că producția organismului scade printr-un mecanism de feedback. Când o alegi între două rele pe cea mai convenabilă, nu greșești în realitate, dar ceea ce se întâmplă simulează o greșeală.

În ce măsură o greșeală inevitabilă își pierde statutul de greșeală? Greșeala poate fi definită și prin existența unui vinovat, căci e o suferință consecință

a nesocotirii unor norme morale. Când e inevitabilă, cine e vinovat, în afară de modul de funcționare a organismului? Există foarte multe situații în care responsabilitatea este foarte dificil de stabilit. Fiecare din astfel de cazuri merită o discuție aparte.

Înțelegând din ce în ce mai bine lumea în care trăim, suntem din ce în ce mai greu de înșelat și avem din ce în ce mai multe motive să evadăm dintr-o depresie pe care prea frecvent am ajuns s-o ignorăm.